

ТРУДОВЕ ПРАВО; ПРАВО СОЦІАЛЬНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ
LABOR LAW; SOCIAL SECURITY LAW

<https://doi.org/10.26565/2075-1834-2024-37-14>

УДК: 349.2

Л. В. КУЛАЧОК-ТІТОВА

кандидат юридичних наук, доцент
доцент кафедри державно-правових дисциплін,
юридичного факультету

E-mail: lkulachok@karazin.ua

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-8815-501X>

Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна
м. Харків, 61022, майдан Свободи, 4

І. А. ПАХОМОВА

кандидат юридичних наук
доцент кафедри державно-правових дисциплін,
юридичного факультету

E-mail: pakhomova@karazin.ua

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-7161-3598>

Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна
м. Харків, 61022, майдан Свободи, 4

**ДІЯЛЬНІСТЬ ДЕРЖПРАЦІ УКРАЇНИ: ЗМІЦНЕННЯ СТАНДАРТІВ ПРАЦІ,
КОНТРОЛЬ ЗА ДОТРИМАННЯМ ЗАКОНОДАВСТВА ПРО ПРАЦЮ ТА
МІЖНАРОДНЕ СПІВРОБІТНИЦТВО**

АНОТАЦІЯ. Проведена спроба комплексного аналізу діяльності Державної служби з питань праці України як центрального органу виконавчої влади, його контрольних та наглядових повноважень, процесу реформування, що повинен слугувати підвищенню ефективності діяльності, сприйняттю Держпраці, насамперед, не як карального, а як сервісного органу, зміні умов праці інспекторів праці, імплементації міжнародних правових стандартів, зокрема, в світлі виконання положень Угоди про асоціацію з ЄС. Місія Держпраці, як цей орган її розглядає, - забезпечення задекларованих (контроль за оформленням трудових відносин), безпечних (під час виконання робіт у всіх сферах: від металургії до лікарень і шкіл), оплачуваних (своєчасна та в повному обсязі виплата заробітної плати, дотримання мінімального розміру і мінімальних гарантій в оплаті), а також здорових (контроль за проведенням медичних оглядів, наявністю шкідливих факторів на робочих місцях) трудових відносин. Ця діяльність, насамперед, спрямована на захист прав працівників, але, на підставі проведення консультацій зі сторонами соціального діалогу, так само повинна підтримувати й іншу сторону трудових відносин - роботодавців, надаючи рекомендації, консультативну допомогу, проводячи добровільний аудит тощо.

Проаналізовано зміст основних міжнародних норм, які містять стандарти стосовно діяльності інспекторів праці - Конвенцій МОП № 81 та 129, а також Протоколу 1995 року до Конвенції про інспекцію праці 1947 року (№ 81), підкреслено необхідність їх імплементації в українське законодавство. Наведено завдання інспекції праці, її статус, організацію та основні повноваження інспекторів праці в промисловості, торгівлі та сільському господарстві, визначені у цих міжнародних нормативних актах. Проведено огляд змісту та завдань ряду міжнародних проектів за участі Держпраці України, а також їхніх основних результатів.

Проаналізовано деякі питання розмежування нагляду та контролю, проблемних питань його здійснення та думок фахівців права щодо шляхів їх вирішення. Висвітлені основні сучасні проблеми у сфері трудових відносин в цілому: досі висока доля незадекларованих трудових відносин, що тягне цілий ряд проблем для працівників, роботодавців та держави, переміщення підприємств зі сходу країни у зв'язку із збройною агресією проти нашої держави, необхідність забезпечення здорових та безпечних умов на робочому місці тощо. Окреслено основні недоліки у діяльності інспекторів Держпраці України, зокрема, велике навантаження, невисока заробітна плата, обмеження в діяльності, викликані неузгодженістю законодавства.

КЛЮЧОВІ СЛОВА: Державна служба з питань праці (Держпраці), нагляд і контроль за додержанням законодавства про працю, Міжнародна організація праці, міжнародні трудові стандарти, боротьба з незадекларованою працею.

Як цитувати: Кулачок-Тітова Л.В., Пахомова І.А. Діяльність держпраці України: зміцнення стандартів праці, контроль за дотриманням законодавства про працю та міжнародне співробітництво. *Вісник Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна, серія «Право»*. 2024. Вип. 37. С. 125-136. <https://doi.org/10.26565/2075-1834-2024-37-14>

In cites: Kulachok-Titova L.V., Pakhomova I.A. (2024). Activities of the State Labor Service of Ukraine: strengthening of labor standards, monitoring of compliance with labor legislation and international cooperation. *The Journal of V.N. Karazin Kharkiv National University, Series "Law"*, (37), P. 125-136. <https://doi.org/10.26565/2075-1834-2024-37-14> (in Ukrainian)

Актуальність теми. Дотримання трудових прав працівників та роботодавців, забезпечення здорових та безпечних умов роботи, відсутність дискримінації та примусу, підтримка бізнесу, активізація соціального діалогу, забезпечення гідної праці - важливий напрям політики держави. Учасниками відносин, тісно пов'язаних з трудовими є цілий ряд державних органів. Реалізація органами виконавчої влади контрольно-наглядових функцій, відповідність цієї діяльності загальновизначеним міжнародним стандартам та сучасним тенденціям розвитку взаємовідносин держави і суспільства, трансформація сприйняття основного призначення таких органів від карального до сервісно-консультативного є предметом жвавого фахового обговорення в процесі адміністративної реформи. Процеси реформування з необхідністю торкаються і центрального органу виконавчої влади, що реалізує державну політику в сферах промислової безпеки, охорони та гігієни праці, поводження з вибуховими матеріалами промислового призначення та здійснення державного гірничого нагляду, а також з питань нагляду і контролю за додержанням законодавства про працю та зайнятість населення, загальнообов'язкове державне соціальне страхування в частині призначення, нарахування і виплати допомоги, компенсацій, надання соціальних послуг і інших видів матеріального забезпечення з метою дотримання прав та гарантій застрахованих осіб - Державної служби з питань праці України.

Огляд праць із зазначеної проблематики. Роль Державної служби з питань праці, як правило, розглядається в межах здійснення нагляду та контролю за дотриманням законодавства про працю та про охорону праці. Цьому питанню присвячено досить багато робіт, серед останніх слід згадати роботи таких авторів: І.В. Костенко, яка розглядала світовий досвід та національні реалії в сфері державного контролю за додержанням законодавства про працю; О.В. Байло, яка піднімала проблемні питання організації державного нагляду (контролю) за додержанням законодавства про працю; О.Є. Костюченко та Я.В. Черняк, які вивчали питання правового забезпечення діяльності органів нагляду та контролю за дотриманням законодавства про працю в Україні. Проблеми здійснення державного нагляду (контролю) за додержанням законодавства про працю в умовах воєнного стану розглядалися Є.Ю. Подорожнім. Дисертаційне дослідження Д.В. Бурлаченка було присвячене нагляду і контролю у системі захисту трудових прав і свобод, а державний і громадський нагляд і

контроль за додержанням законодавства про охорону праці в Україні розглядали В.М. Андрійів та Т.М. Вахонєва.

Метою нашої статті є спроба комплексного дослідження діяльності Державної служби з питань праці України в різних сферах: як учасника міжнародних проектів зі зміцнення стандартів праці, зокрема, в напрямку європейської інтеграції; як уповноваженого у реалізації державної політики щодо боротьби з незадекларованою працею та іншими негативними явищами в сфері найманої праці; як суб'єкта керування охороною праці; як суб'єкта державного нагляду (контролю) тощо в світлі ключових міжнародних

Виклад матеріалу. В сучасному регулюванні сфери трудових відносин в переважній кількості держав - членів Міжнародної організації праці (МОП), членство в якій Україна має з 1954 року, безспірно велике значення має соціальний діалог як процес взаємодії соціальних партнерів - працівників, роботодавців та держави. І, якщо з боку працівників та роботодавців суб'єктами виступають первинні організації профспілок, їх об'єднання самих різних рівнів (аж до міжнародних) та роботодавець чи їхні об'єднання, за рівнем відповідні профспілковим, то з боку держави існує певна невизначеність, оскільки величезну роль у встановленні "правил гри" відіграє законодавчий орган, адже саме він формує норми трудового права; не менш важливу роль відіграє судова гілка влади, виконуючи функцію захисту та відновлення порушених прав сторін трудових відносин, тлумачення норм тощо, але наочну роль сторони соціального діалогу відіграють, насамперед, різні органи виконавчої влади: Кабінет Міністрів України, міністерства, відомства, центральні та спеціальні органи. Органами соціального діалогу на різних рівнях виступають тристоронні соціально-економічні ради.

Серед органів виконавчої влади особливу роль відіграє Державна служба України з питань праці. Відповідно до Положення Про Державну службу України з питань праці, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 11 лютого 2015 р. № 96 (зі змінами) Державна служба України з питань праці (Держпраці) є центральним органом виконавчої влади, діяльність якого спрямовує і координує Кабінет Міністрів України через Першого віце-прем'єр-міністра України - Міністра економіки. Цей орган реалізує державну політику в сферах промислової безпеки, охорони та гігієни праці, поводження з вибу-

ховими матеріалами промислового призначення та здійснення державного гірничого нагляду, а також з питань нагляду і контролю за додержанням законодавства про працю та зайнятість населення, загальнообов'язкове державне соціальне страхування в частині призначення, нарахування і виплати допомоги, компенсацій, надання соціальних послуг і інших видів матеріального забезпечення з метою дотримання прав та гарантій застрахованих осіб. Серед основних завдань Держпраці, окрім зазначених, є так само здійснення комплексного управління охороною праці й промисловою безпекою на державному рівні; здійснення державного регулювання і контролю щодо охорони праці та промислової безпеки у сфері діяльності, що пов'язана з об'єктами підвищеної небезпеки; організація й здійснення державного нагляду (контролю) у сфері функціонування ринку природного газу щодо підтримання належного технічного стану систем, вузлів та приладів обліку природного газу на об'єктах його видобутку й забезпечення безпечної та надійної експлуатації об'єктів Єдиної газотранспортної системи.

Держпраці здійснює свої повноваження безпосередньо та через утворені в установленому порядку територіальні органи, на які може покладати виконання завдань за міжрегіональним принципом. В межах своїх повноважень Держпраці видає накази організаційно-розпорядчого характеру, а також організовує та контролює їх виконання. Очолює Держпраці Голова, котрий призначається на посаду та звільняється з посади Кабінетом Міністрів України відповідно до норм законодавства про державну службу. За посадою Голова Держпраці є Головним державним інспектором України з питань праці [1].

Держпраці України була утворена в 2014 в результаті реорганізації шляхом злиття Державної служби гірничого нагляду та промислової безпеки та Державної інспекції з питань праці, а також передачі Держсанепідслужбою своїх функцій щодо реалізації державної політики у області гігієни праці й дозиметричного контролю робочих місць та доз опромінення працівників [2]. Відповідно, один із основних напрямів діяльності цього органу - функції інспекції праці, а найбільш відома її функція - нагляд та контроль за додержанням законодавства про працю та про охорону праці.

На думку О.Є. Костюченко та Я.В. Черняк, державний нагляд і контроль є юрисдикційною формою захисту й відновлення порушених трудових прав працівників та

спеціальною формою профілактики щодо можливих порушень таких прав. Підкреслюючи, що відбувається процес впорядкування та уніфікації

підходів до проведення контрольно-наглядових дій суб'єктами, котрі провадять державну політику у сфері нагляду і контролю за додержанням законодавства про працю, автори, тим не менш, доходять висновку про існування проблеми щодо об'єктивності й кваліфікації законності прийнятих рішень або дій адміністрації підприємства, установи, організації. Окрім того, вони вважають, що незначна на сьогодні кількість інспекторів праці нездатна охопити усіх роботодавців ні з метою нагляду, ні з метою контролю [3, с. 112-114].

У дисертаційному дослідженні Д.В. Бурлаченко обґрунтовує, що державний нагляд і контроль за додержанням законодавства про працю - це державна юрисдикційна форма захисту трудових прав і свобод працівників, автор також пропонує закріпити норми про нагляд і контроль за додержанням законодавства про працю як одну із форм захисту трудових прав у відповідній окремій книзі (главі) Трудового кодексу, присвяченій захисту трудових прав [4, с. 4].

Норми ст. 259 КЗпП України виділяють три види нагляду і контролю за додержанням законодавства про працю: 1) державний нагляд та контроль за додержанням законодавства про працю будь-якими суб'єктами, що використовують найману працю, здійснюється центральним органом виконавчої влади, який реалізує державну політику з питань нагляду і контролю за додержанням законодавства про працю (Держпраці), а також його територіальними органами; 2) центральні органи виконавчої влади контролюють додержання законодавства про працю на підприємствах, в установах і організаціях, які перебувають у їх функціональному підпорядкуванні, окрім податкових органів, котрі мають право з метою перевірки дотримання податкового законодавства здійснювати контроль на всіх підприємствах, в установах та організаціях незалежно від форм власності й підпорядкування, - а на підприємствах, в установах і організаціях, які перебувають у комунальній власності територіальних громад, - відповідні органи місцевого самоврядування; 3) громадський контроль за додержанням законодавства про працю, який здійснюють професійні спілки (їх об'єднання) [5].

Важливість державного нагляду та контролю щодо дотримання законодавства про працю саме в умовах воєнного стану обґрунту-

вав Є.Ю. Подорожній, зокрема тим, що вони уможливають: забезпечення дотримання і реалізації прав, свобод та інтересів працівників; упередження проявів дискримінації у сфері праці, а також використання насильницької або примусової праці; створення умов для стабільного й сталого розвитку економіки країни та добросовісної конкуренції між роботодавцями, зокрема, й на ринку праці; запобігання вчиненню неправомірних дій з боку роботодавців, які порушують гарантоване громадянам України право на працю; вирівнювання соціальних нерівностей та забезпечення справедливого розподілу доходів і можливостей серед населення [6, с. 78-82].

У Порядку здійснення державного контролю за додержанням законодавства про працю, затвердженому постановою Кабінету Міністрів України від 26 квітня 2017 р. № 295, формами такого контролю зазначаються проведення інспекційних відвідувань й невідвідуваних інспектувань інспекторами праці: Державної служби з питань праці та її територіальних органів, а з питань своєчасної та у повному обсязі оплати праці, додержання мінімальних гарантій в оплаті праці, оформлення трудових відносин - також виконавчих органів рад (міських, сільських, селищних, міських рад об'єднаних територіальних громад). Порядок визначає підстави для проведення інспекційних відвідувань, обов'язкову реєстрацію рішень щодо їх проведення, повноваження інспекторів та наслідки таких перевірок.

Порядок здійснення державного нагляду за додержанням законодавства про працю, затверджений цією ж постановою, визначає основні завдання та процедуру здійснення Держпраці та її територіальними органами державного нагляду за додержанням законодавства про працю, основною метою якого є виявлення порушень і недоліків під час здійснення виконавчими органами міських рад міст обласного значення, сільських, селищних, міських рад об'єднаних територіальних громад та центральними органами виконавчої влади (об'єктами нагляду) повноважень, визначених відповідно ч.3 статті 34 Закону України «Про місцеве самоврядування в Україні» та ч.2 статті 259 Кодексу законів про працю України, якими визначені контрольні повноваження цих органів [7].

За порушення вимог законодавства про працю статтею 265 КЗпП передбачено різні види відповідальності для посадових осіб органів державної влади, місцевого самоврядування, а також підприємств, установ та відомств, а також штрафи (фінансові санкції)

для роботодавців, що накладаються посадовими особами Держпраці, розмір яких залежить від виду порушення та коливається від одного до тридцяти розмірів мінімальної заробітної плати за кожне правопорушення. Слід відзначити, що на час воєнного стану за умови, що приписи інспекторів праці будуть виконані повністю та у встановлені строки, роботодавець (юридична чи фізична особа, яка використовує найману працю) звільняється від сплати штрафу [5].

В.М. Андріїв та Т.М. Вахонєва зазначають, що контроль виступає як частина управлінсько-організаційної діяльності того чи іншого органу, а його особливістю є те, що він не обмежується колом питань, які пов'язані із дотриманням законів та приписів інших нормативних актів, оскільки метою контролю є подання конкретних висновків та пропозицій не тільки з точки зору законності, але й з позицій доцільності та ефективності використання повноважень підконтрольним суб'єктом. Автори роблять висновок, що механізми та порядок проведення контролю повинні бути чітко регламентовані законодавством, а ефективність перевірок і виявлення правопорушень, на їхню думку, залежить не від їхньої тривалості та кількості за певний період часу, а від професіоналізму, ретельності та добросовісності перевіряючих [8, с. 32, 37]. Останнього, на наш погляд, можна досягти через підвищення кваліфікації інспекторів праці, вивчення найкращого зарубіжного досвіду, застосування міжнародних та європейських стандартів в цій сфері, максимальній відкритості процедур призначення на відповідні посади державних службовців та результатів їхньої діяльності. Саме цьому, зокрема, слугують міжнародні проекти та програми, участь в яких від імені України бере Держпраці. Інспекція праці є головним елементом системи управління працею для реалізації трудової політики, забезпечення зворотного зв'язку й можливості коригування за необхідності цієї політики. Важливість інспекції праці у просуванні гідної праці широко визнана, але у багатьох країнах виникнення нових моделей зайнятості супроводжувалося зменшенням державного втручання на робочому місці, це ж стосується і України. Зокрема, фахівці МОП зазначали, що процес лібералізації трудового законодавства в Україні проводиться з великим ризиком дисбалансу в бік збільшення прав роботодавця, а також зменшення контролю як з боку профспілок, так і з боку державних органів (наприклад, в урядовому проекті закону "Про працю" 2020 року). Але це явище не ли-

ше українське. Навіть у тих державах, де немає сумнівів щодо переваг інспекції праці, часто є обмеженим реальний вплив інспекторів праці, особливо серед уразливих чи важкодоступних груп населення та у неформальній економіці. Виходячи з цього, МОП працює над питаннями зміцнення систем інспекції праці задля забезпечення дотримання законодавства про працю шляхом застосування відповідних міжнародних трудових стандартів та надання технічних консультаційних послуг і проектів. В Україні в рамках ряду проектів технічного співробітництва МОП разом із інспекцією праці розробляла кампанії інспекції праці, переклала та адаптувала до українських реалій та потреб навчальні й інформаційні матеріали, які стали ресурсом для масового навчання інспекторів праці.

Україна є членом МОП з 12 травня 1954 року, на сьогодні нашою державою ратифіковано 9 із 10 фундаментальних конвенцій, 4 із 4 пріоритетних (із них дві - 81 і 129 - присвячені саме інспекціям праці), 59 технічних угод. Рекомендована ратифікація фундаментальної Конвенції про сприяння Конвенції про безпеку та гігієну праці 2006 року № 187, Протоколу 2014 року до Конвенції про примусову працю 1930 та біля 30 технічних угод [9]. Міжнародна організація праці підтримує Україну завдяки цільовим проектам технічного співробітництва з ціллю належного застосування міжнародних стандартів з питань інспекції праці й підвищення ефективності та результативності інспекції праці. Так, у 2016-2018 рр. реалізувався Проект МОП «Зміцнення системи інспекції праці і механізмів соціального діалогу», метою якого була підтримка Уряду України щодо підвищення ефективності системи інспекції праці й забезпечення дотримання трудового законодавства, а його ключовими завданнями стали зміцнення інституціональної спроможності ключового органу виконавчої влади та посилення ролі соціальних партнерів – задля забезпечення застосування конвенцій МОП про інспекцію праці у промисловості й торгівлі (№ 81) 1947 р. та про інспекцію праці в сільському господарстві (№ 129) 1969 р., ратифікованих Україною у 2004 р. Цей проект ставив ціллю усунення інституціональних і правових прогалів у контексті діяльності Держпраці для вдосконалення роботи та забезпечення ефективного застосування трудових прав, зокрема, у галузі безпеки та гігієни праці, неформальної економіки та основоположних прав у сфері праці, його заходи сприяли функціонуванню Держпраці відповідно до положень міжнародних трудо-

вих норм, збільшенню рівня співпраці між державними органами та соціальними партнерами шляхом проведення консультацій та переговорів, а також сприяння гендерній рівності та недискримінації [10].

Державна служба з питань праці останніми роками також брала участь у ряді проектів, що фінансувалися Європейським Союзом, а виконувались МОП: це, зокрема, проект ЄС-МОП «Зміцнення адміністрації праці з метою покращення умов праці і подолання незадекларованої праці» (липень 2017 – грудень 2019) [11], а також проект ЄС-МОП «На шляху до безпечної, здорової та задекларованої праці в Україні», розрахований на 2020-2022 роки, присвячений розробці дієвих заходів для покращення результатів за заявленими напрямками [12].

Проект «Зміцнення адміністрації праці з метою покращення умов праці і подолання незадекларованої праці» був покликаний сприяти реалізації Угоди про асоціацію Україна-ЄС, що набула чинності 1 вересня 2017 р., та її відповідних додатків, а також положень Конвенцій МОП № 81 та № 129 про інспекцію праці, ратифікованих Україною у 2004 р. Це внесок ЄС та МОП у просування міжнародних трудових норм, покращення безпеки і гігієни праці (БГП) і додержання законодавства про працю в Україні. Докладені зусилля спрямовані на позитивні зміни на користь усіх працівників і роботодавців. Проект впроваджувався за підтримки діяльності Міністерства соціальної політики і Державної служби з питань праці. Соціальні партнери, зважаючи на їх важливу роль, були задіяні шляхом тристоронніх консультацій. Головні цілі проекту - сприяння покращенню умов праці в Україні й зменшенню масштабів незадекларованої праці (НП) шляхом удосконалення української нормативно-правової бази з питань безпеки і здоров'я на роботі (БЗР), трудових відносин та інспекції праці й підвищення ефективності та результативності Державної служби України з питань праці (Держпраці). Так, у царині БЗР основні рекомендації проекту втілились у Концепції реформування системи управління охороною праці, крім того, було розроблено Національний план дій з подолання НП і підготована тематична національна інформаційна кампанія. Було проведено всеосяжний аналіз та надано рекомендації щодо узгодження нормативно-правової бази з інспекції праці із міжнародними нормами; розроблено змістовні рекомендації щодо модернізації інформаційної системи Держпраці; відбулося поглиблення розуміння способів застосування

методів стратегічного планування в управлінні інспекційною діяльністю Держпраці. Меморандум про взаєморозуміння щодо співробітництва між Держпраці України та Інспекцією праці Португалії став хорошою базою для обміну досвідом успішних практик та їх взаємної передачі. 1200 учасників проекту були ознайомлені з міжнародними і європейськими стандартами у відповідних сферах, а 413 представників зацікавлених сторін підвищили рівень знань завдяки заходам проекту; 263 фахівця пройшли навчання з питань безпечної та здорової роботи й оцінки ризиків; 256 інспектори праці пройшли навчання методикам проведення інспекційних відвідувань та набули комунікаційних навичок для більш ефективного виявлення і стримування незадекларованої праці; близько 100 експертів пройшли спеціальні тренінги. Стосовно інспекцій праці (ІП) за результатами проекту були дані такі рекомендації: ІП – неупереджений державний орган, місією якого є покращення умов праці шляхом забезпечення додержання законодавства роботодавцями і працівниками; необхідно допомогти учасникам трудових відносин зрозуміти, що ІП – корисна як для працівників, так і для бізнесу; слід покращити ефективність, результативність та якість, а також прозорість, підзвітність та імідж ІП; необхідне прийняття Статуту інспекції праці, узгодженого з конвенціями МОП 81 і 129, а також вивести інспекцію праці з-під дії Закону України “Про основні засади державного нагляду (контролю) у сфері господарської діяльності” від 05.04.2007 № 877-V [13].

Аналізуючи стан ринку праці в Україні, експерти МОП зазначали, що однією з найбільших проблем до зростання економічного добробуту та забезпечення трудових прав працівників є те, що велика частка українців зайнята у неформальному секторі економіки, найбільше представленого у сільському, лісовому та рибному господарствах, торгівлі, ремонті автомобілів та мотоциклів, а також будівництві. Станом на 2019 рік рівень неформальної зайнятості становив близько 21 % від загальної кількості зайнятого населення. Високий рівень неформальної зайнятості згубний для необхідного зростання продуктивності праці (продуктивність праці в Україні становить 10 % від рівня в ЄС-28), також через нього зменшуються стимули для інвестування в людський капітал, він перешкоджає інноваційній діяльності підприємств і обмежує фіскальний простір для державного управління. І, хоча рівень неформальної зайнятості знижується, але все ж залишається досить ви-

соким, відповідно, необхідність продовження зусиль з прогресивного скорочення рівня неформальної зайнятості очевидна [14].

Міжнародні правові стандарти щодо діяльності інспекцій праці містяться в ряді нормативних актів Міжнародної організації праці. Конвенція 1947 р. про інспекції праці (№ 81), що охоплює робочі місця на підприємствах промисловості та комерційних підприємствах, Протоколом 1995 року до Конвенції про інспекцію праці 1947 року дію положень цієї конвенції було поширено на сектор некомерційних послуг, а Конвенція 1969 року про інспекцію праці (сільське господарство) (№ 129) поширюється на робочі місця комерційних та некомерційних підприємств сільського господарства. Конвенції № 81 та № 129 були ратифіковані Україною у 2004 році. Розглянемо їхні основні положення, що можуть слугувати певними міжнародними правовими стандартами в цій сфері.

Відповідно до конвенції № 81 до функцій системи інспекції праці віднесено: (а) забезпечення дотримання законодавчих положень, котрі стосуються умов праці та захисту працівників під час їх роботи: робочого часу, заробітної плати, безпеки, охорони здоров'я та добробуту, зайнятості дітей і молоді та інші пов'язані з цим питання, якщо ці положення підлягають примусовому виконанню інспекторами праці; (б) надання технічної інформації та консультацій роботодавцям та працівникам щодо найбільш ефективних засобів дотримання правових положень; (с) доведення до відома компетентного органу щодо недоліків або зловживань, котрі конкретно не охоплюються чинними правовими положеннями. Центральний орган, наглядові та контролю якого повинна підлягати інспекція праці, повинен сприяти: ефективному співробітництву між інспекційними службами та іншими державними службами й державними або приватними установами, що займаються подібною діяльністю; і співпраці між посадовими особами інспекцій праці та роботодавцями й працівниками чи їхніми організаціями. Інспекційний персонал має складатися з державних службовців, чий статус та умови служби повинні гарантувати стабільність роботи та незалежність від змін уряду й неналежного зовнішнього впливу. Інспектори праці повинні прийматися на роботу виключно з огляду на їхню кваліфікацію для виконання своїх обов'язків та повинні бути належним чином підготовлені для виконання своїх обов'язків. Інспектори праці повинні бути в достатній кількості та забезпечуватися офісом, необхідним обладна-

нням, транспортом або відшкодуванням транспортних витрат.

Серед прав інспекторів праці: входить у будь-яку годину дня і ночі на будь-яке робоче місце, яке підлягає перевірці, вільно і без попереднього повідомлення; входить вдень до будь-яких приміщень, які підлягають перевірці; і проводити будь-які перевірки, випробування чи розслідування, щоб переконатися, що законодавчі положення суворо дотримуються. При цьому інспектор праці може: допитувати, в присутності свідків або наодинці, роботодавця чи персонал підприємства стосовно питань, які стосуються застосування правових положень; вимагати надання будь-яких документів, ведення яких передбачено національними законами чи правилами, щоб переконатися, що вони відповідають положенням законодавства, копіювати такі документи або робити з них виписки; забезпечити розміщення повідомлень, котрі вимагаються законодавчими положеннями; брати чи вилучати з метою аналізу зразки матеріалів і речовин, за умови повідомлення про це роботодавця чи його представника; вживати заходів щодо усунення дефектів, помічених на заводі, плануванні чи методах роботи, які становлять загрозу здоров'ю чи безпеці працівників. Останнє передбачає повноваження видавати накази щодо змін протягом визначеного терміну, що необхідні для забезпечення дотримання тих правових положень, які стосуються здоров'я та безпеки працівників; або вимагати заходів з негайною виконавчою силою у разі неминучої загрози здоров'ю або безпеці працівників. Якщо така процедура не сумісна з адміністративною чи судовою практикою держави, інспектори повинні мати право звертатися до компетентного органа для видачі наказів або для вжиття заходів, що мають негайну силу. Конвенція передбачає обмеження для інспекторів праці, зокрема, щодо запобігання конфлікту інтересів та поширенню конфіденційної інформації чи комерційної таємниці, які стали відомими у зв'язку із їхньою діяльністю, а також положення щодо того, що робочі місця мають перевірятися так часто й так ретельно, як це необхідно для забезпечення ефективного застосування відповідних правових положень. Інспекторам праці вирішують на свій розсуд - давати попередження та поради чи розпочинати або рекомендувати провадження, також вони зобов'язані подавати періодичні (не рідше одного разу на рік) звіти до центрального інспекційного органу про результати своєї інспекційної діяльності, а інспекційний орган

публікує узагальнені звіти та надає відповідну інформацію Генеральному директору Міжнародного бюро праці. Аналогічна система інспекційної діяльності повинна застосовуватись і на комерційних підприємствах [15].

Протоколом 1995 року до Конвенції про інспекцію праці 1947 року дія Конвенції поширюється на діяльність у секторі некомерційних послуг, застосовуючи її положення до всіх робочих місць, які ще не підпадали під її дію. Протокол також зазначає можливість, після консультацій з найбільш представницькими організаціями роботодавців і працівників чи, за відсутності таких організацій, з представниками зацікавлених роботодавців і працівників, державі повністю або частково виключити зі сфери його застосування такі категорії, як: основна національна або федеральна державна адміністрація; збройні сили (як військовий, так і цивільний персонал); поліція й інші служби громадської безпеки; тюремні послуги (тюремний персонал або ув'язнені під час виконання роботи), якщо застосування положень Конвенції до будь-якої з цих категорій викличе особливі проблеми істотного характеру. Також може бути застосування певних обмежень до сфери впливу інспекції праці в сфері діяльності таких категорій працівників (частина II Протоколу) та вжиття спеціальних заходів щодо інспекції робочих місць пожежних бригад та інших рятувальних служб, щоб дозволити обмежити інспекцію під час гасіння пожежі або під час рятувальних чи інших надзвичайних операцій (інспекція праці повинна перевіряти такі операції періодично та після будь-якого значного інциденту) [16].

Конвенція 1969 року про інспекцію праці (сільське господарство) (№ 129) розуміючи сільськогосподарське підприємство як підприємства чи їх частини, котрі займаються рослинництвом, тваринництвом (включаючи виробництво і догляд за худобою, лісівництвом, садівництвом, первинною обробкою сільськогосподарської продукції оператором господарства або будь-якою іншою формою сільськогосподарської діяльності), поширює систему інспекції праці на сільськогосподарські підприємства, в яких працюють працівники чи учні, незалежно від того, як вони можуть отримувати винагороду та незалежно від типу, форми або тривалості їх контракту. Окрім того, передбачена також можливість охопити інспекцією праці в сільському господарстві одну чи більше таких категорій, як: орендарі, що не залучають сторонню допомогу, пайовики та подібні категорії сільсько-

господарських працівників; особи, котрі беруть участь у колективному господарському підприємстві (наприклад, члени кооперативу); члени сім'ї оператора підприємства, як визначено національними законами або правилами.

Функціями системи інспекції праці в сільському господарстві Конвенцією визначено: забезпечення дотримання законодавчих положень, які стосуються умов праці та захисту працівників під час їхньої роботи, (щодо робочого часу, заробітної плати, щотижневого відпочинку, відпусток, безпеки, охорони здоров'я, соціального забезпечення, зайнятості жінок, дітей та молоді та ін.); надання технічної інформації та консультацій роботодавцям і працівникам стосовно найбільш ефективних засобів дотримання правових положень; доведення до відома компетентного органу про недоліки чи зловживання, котрі конкретно не охоплюються існуючими правовими положеннями, подавати йому пропозиції щодо вдосконалення законів і правил. Національними законами чи нормативними актами інспектори праці в сільському господарстві можуть надіятися консультативними або правозастосовними функціями щодо правових положень, що стосуються умов життя працівників та їхніх сімей. Наскільки це сумісно з адміністративною практикою держави, інспекція праці в сільському господарстві повинна перебувати під наглядом і контролем центрального органу. Статус інспекторів праці в сільському господарстві та їхні повноваження аналогічні визначенням Конвенцією № 81 [17].

Негативні наслідки досить високого рівня незадекларованої праці відчуються в різних сферах: це захищеність працівників - відсутність у з них статусу застрахованої особи та відповідного права для одержання виплат в системі загальнообов'язкового державного соціального страхування; недонаповнення соціальних страхових фондів та бюджетів різного рівня, внаслідок чого розміри цих нарахувань на фонди заробітної плати для законослухняних роботодавців та працівників негативне сприйняття України з боку міжнародних партнерів, які вважають неприпустимим "чорний ринок праці" та зарплату "у конверті". Недарма лівова частина міжнародних проектів присвячена, насамперед, підвищенню ролі інспекторів Держпраці у боротьбі з незадекларованою працею.

Крім тісної співпраці з МОП, Держпраці також взаємодіє з іншими міжнародними організаціями, такими, наприклад, як Міжнародна організація міграції (МОМ).

Шляхом проведення інформаційно-роз'яснювальних заходів, що спрямовані на виявлення та усунення причин та передумов, які сприяють торгівлі людьми інспектори праці протидіють трудовій експлуатації. У 2018 році в межах проекту: «Поширення Національного механізму взаємодії суб'єктів, які здійснюють заходи у сфері протидії торгівлі людьми в Україні» та сприяння реалізації Державної соціальної програми протидії торгівлі людьми на період до 2020 року було проведено навчання на тему: «Відпрацювання ефективних методів взаємодії НМВ щодо протидії торгівлі людьми у Київському регіоні», до якого були залучені представники Держпраці. У 2019 році за сприяння Міжнародної організації з міграції (МОМ) відбулись навчання і тренінги з питань протидії торгівлі людьми для інспекторів праці усіх регіонів України [18]. Навчання інспекторів праці в сфері протидії торгівлі людьми був також присвячений курс, розроблений Координатором проектів ОБСЄ в Україні за участі провідних науковців України та Державної служби України з питань праці. Цей курс ґрунтується на знаннях та досвіді зарубіжних і національних експертів, що працюють у цій галузі та повинен допомогти інспекторам праці в реалізації політики щодо протидії торгівлі людьми через удосконалення практик виявлення та попередження трудової експлуатації, багато його положень можуть бути використані і для боротьби з іншими формами експлуатації [19].

І.В. Костюченко зазначає, що згідно зі світовою практикою державний інспектор праці повинен бути універсалом, що володіє широким спектром знань, але при цьому вимагає допомоги вузьких спеціалістів, котрі мають ґрунтовні знання з конкретних галузей: економіки, бухгалтерії, юридичної науки, інженерії, медицини, психології тощо. Але на сьогодні, на думку автора, така практика та ставлення до інспектора праці, а також відповідне розуміння його місця та ролі в системі державних органів України відсутнє. Також необхідним видається перегляд статусу та повноважень державних інспекторів праці. На одного державного інспектора праці в Україні у середньому припадає більш ніж 30 тис. роботодавців, а наприклад, у Франції кожен інспектор праці працює щонайменше разом з 2 контролерами та 2 секретарями у місцевому бюро, контролюючи стан дотримання законодавства про працю щодо 10 - 12 тис. працюючих. Україні бракує оновлених планової і позапланової процедур перевірок,

прозорості щодо витрати коштів, котрі були отримані в межах штрафних санкцій за порушення трудового законодавства і податків, передбачених законодавством за кожного найманого працівника. Важливим є заохочення та навчання роботодавців, проведення семінарів та тренінгів, консультацій, - саме така пряма діяльність може істотно зменшити кількість порушень у цій сфері. Важливо забезпечити умови служби інспекторів праці - їхню незалежність, прозорість, неупередженість і підзвітність, а також забезпечити доступ інспекторів праці до баз даних та інформації, яка є у інших державних органів (з можливістю дистанційної перехресної перевірки і обміну даних) [20, с. 105].

Перспективи та напрями реформування Державної служби України з питань праці в квітні 2023 року обговорювались народними депутатами України, представниками Мінекономіки, Держпраці, Спільного представницького органу сторони роботодавців та профспілок. Було підкреслено необхідність імплементації в українське законодавство положень 81 та 129 конвенцій МОП, обговорювались шляхи підвищення ефективності роботи Держпраці. Мінекономіки України ініціювало зміни до деяких законодавчих актів стосовно розмежування повноважень центральних органів виконавчої влади, зокрема йдеться про передачу деяких непрофільних для Держпраці політик до інших органів виконавчої влади - МВС, Міненерго, Держгеонагляду, Держспоживслужби, що дасть можливість Держпраці сконцентруватися на тих ключових функціях, які передбачені європейськими директивами, спрямувати свої зусилля на боротьбу з тіньовою, неформальною зайнятістю. Реалізація положень законопроекту повинна вплинути на зниження рівня незадекларованої праці в Україні (станом на початок 2022 року кількість неформально зайнятих працівників оцінювалась приблизно в 3 млн. осіб, а сума недоотриманих державою податків та зборів становить мінімум 100 млрд грн на рік). Вже під час війни у Держпраці відбулися організаційні зміни - на 45% скорочено кількість керівного складу, натомість на 286 посад збільшено кількість інспекторів, але плінність кадрів залишається високою, зокрема, через неконкурентність рівня оплати праці інспектора при тому, що навантаження на одного інспектора праці дуже високе і становить (в середньому) 30 тисяч працюючих, а отже з метою запобігання корупційним ризикам необхідно вирішити питання достойної заробітної плати. Слід забезпечити баланс поміж контрольними

функціями держави, дотриманням прав працівників і дотриманням інтересів роботодавців, а реформування Держпраці має відбуватися шляхом переходу від каральної до сервісної служби, як наприклад, добровільний аудит працівниками Держпраці системи охорони праці за запитом бізнесу, що дає можливості виконати рекомендації без застосування штрафних санкцій. Профспілки акцентують увагу на важливості ефективного впливу Держпраці на безпеку і охорону здоров'я працівників на роботі. Тільки за перший рік війни близько 400 підприємств зі східних регіонів України в процесі релокації скористалися підтримкою Держпраці з організації трудових відносин і безпечних умов праці на нових територіях, а Держпраця сприяла легалізації праці 133 тисяч працівників [21].

Висновки. Основні міжнародні стандарти діяльності інспекцій праці передбачені Конвенціями МОП № 81 та 129, ратифіковані Україною в 2004 році. Соціальні партнери підтримують імплементацію цих норм, тому варто внести відповідні зміни в нормативні акти, якими регулюється діяльність Держпраці. Зокрема, необхідно переглянути умови праці інспекторів праці: зменшити навантаження (для підвищення ефективності роботи необхідно збільшити кількість інспекторів Держпраці), підвищити заробітну плату (низька зарплата провокує корупційні ризики), надати технічних помічників та можливість звернення до фахівців з різних питань в межах своїх повноважень, зробити більш прозорими процедури нагляду та контролю тощо. Діяльність інспекторів праці повинна бути незалежною, а їхні рішення неупередженими, крім того, вона повинна бути спрямована, насамперед, не на покарання, а на запобігання правопорушенням, відповідно, Держпраці повинна керуватися інтересами сторін трудових відносин, проводити консультаційно-роз'яснювальну діяльність. Підтримуємо думки фахівців стосовно того, що ефективність контрольної діяльності інспекторів праці залежить не від кількості проведених перевірок, а від їх якості, чому повинна слугувати професійність, висока кваліфікація інспекторів, наявність доступу до баз даних та ефективна співпраця з іншими державними органами, залучення найкращого зарубіжного досвіду, дотримання міжнародних стандартів. Слід відзначити активну позицію Держпраці в плані міжнародного співробітництва, тісну співпрацю з міжнародними організаціями, насамперед, МОП, участь у міжнародних проєктах, які зосереджені на навчанні інспекторів,

технічній допомозі в створенні правових норм, боротьбі з задекларованою працею та забезпеченні безпеки і здоров'я на робочих місцях. Зокрема, великих зусиль Служба докладає щодо впровадження в своїй діяльності європейських стандартів. Поступово, в світлі рекомендацій, наданих в межах різних проектів експертами МОП, налагоджується, активізується та стає більш ефективним соціальний діалог, сторони якого висловлюють взаємну зацікавленість у боротьбі з тіньовою

зайнятністю, забезпеченні здорових та безпечних умов праці, дотриманні інших трудових прав працівників. З одного боку, Держпраці не повинна втрачати свої позиції як контролюючий та наглядовий орган стосовно дотримання законодавства про працю та про охорону праці, з іншого - повинна не тільки забезпечувати дотримання трудових прав працівників, але й надавати максимально можливу підтримку для бізнесу, що особливо важливо в умовах воєнного стану.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Положення про Державну службу України з питань праці, затв. Постановою Кабінету Міністрів України від 11 лютого 2015 р. № 96 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/96-2015-%D0%BF#Text>
2. Про оптимізацію системи центральних органів виконавчої влади. Постанова Кабінету Міністрів від 10 вересня 2014 р. № 442. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/442-2014-%D0%BF#Text>
3. Костюченко О.Є. Черняк Я.В. Правове забезпечення діяльності органів нагляду та контролю за додержанням законодавства про працю в Україні. Вчені записки ТНУ імені В.І. Вернадського. Серія: юридичні науки. Том 30 (69). No 5. 2019. с. 111-115. URL: https://www.juris.vernadskyjournals.in.ua/journals/2019/5_2019/21.pdf
4. Бурлаченко Д. В. Нагляд і контроль у системі захисту трудових прав і свобод. Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису. Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 081 «Право». Національний університет «Одеська юридична академія», Міністерство освіти і науки України, Одеса, 2021. URL: <https://dspace.onua.edu.ua/server/api/core/bitstreams/bee25773-e812-43ae-97cf-efc72faaad6e/content>
5. Кодекс законів про працю України. Кодекс від 10.12.1971 № 322-VIII URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/322-08#n1400>
6. Подорожній Є. Ю. Проблеми здійснення державного нагляду (контролю) за додержанням законодавства про працю в умовах воєнного стану. Актуальні питання удосконалення законодавства про працю та соціальний захист: тези доп. та наук. повідомл. учасників XIII Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Харків, 6 жовт. 2023 р.) / уклад. О. Г. Середя, О. М. Ярошенко, О. В. Соловйов, І. В. Зіноватна; за ред. О. Г. Середи. Харків, 2023. 597 с.
7. Деякі питання здійснення державного нагляду та контролю за додержанням законодавства про працю. Постанова Кабінету Міністрів України від 26 квітня 2017 р. № 295. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/823-2019-%D0%BF#Text>
8. Андрій В.М., Вахоньєва Т.М. Державний і громадський нагляд і контроль за додержанням законодавства про охорону праці в Україні. Університетські наукові записки, 2016, № 59. с. 28-38
9. NORMLEX Інформаційна система з міжнародних трудових норм: ратифікації для України. URL: https://www.ilo.org/dyn/normlex/en/f?p=1000:11200:0::NO:11200:P11200_COUNTRY_ID:102867
10. Проект МОП Зміцнення системи інспекції праці і механізмів соціального діалогу. Міжнародна організація праці. URL: https://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/---europe/---ro-geneva/---sro-budapest/documents/publication/wcms_522946.pdf
11. Enhancing the Labour Administration Capacity to Improve Working Conditions and Tackle Undeclared Work URL: <https://www.ilo.org/budapest/what-we-do/projects/enhancing-labadmin-ukraine/lang-en/index.htm>
12. На шляху до безпечної, здорової та задекларованої праці в Україні. Міжнародна організація праці. URL: <https://ilo.org/budapest/what-we-do/projects/declared-work-ukraine/lang-uk/index.htm>
13. Проект ЄС-МОП «Зміцнення адміністрації праці з метою покращення умов праці і подолання незадекларованої праці». Огляд результатів проекту (липень 2017 – грудень 2019). URL: https://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/---ed_dialogue/---lab_admin/documents/projectdocumentation/wcms_724763.pdf
14. Програма гідної праці 2020-2024 Україна URL: https://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/---europe/---ro-geneva/---sro-budapest/documents/genericdocument/wcms_774455.pdf
15. Конвенція про інспекцію праці 1947 р. (№ 81) Веб-сайт Міжнародної організації праці (ilo.org) URL: https://www.ilo.org/dyn/normlex/en/f?p=NORMLEXPUB:12100::NO:12100:P12100_ILO_CODE:C081:NO
16. Протокол 1995 року до Конвенції про інспекцію праці 1947 року. Веб-сайт Міжнародної організації праці (ilo.org). URL: https://www.ilo.org/dyn/normlex/en/f?p=NORMLEXPUB:12100:0::NO::P12100_ILO_CODE:P081
17. Конвенція 1969 року про інспекцію праці (сільське господарство) (№ 129) Веб-сайт Міжнародної організації праці (ilo.org). URL: https://www.ilo.org/dyn/normlex/en/f?p=NORMLEXPUB:12100::NO:12100:P12100_ILO_CODE:C129:NO
18. Співпраця з Міжнародною організацією з міграції (МОМ) з питань протидії торгівлі людьми. Державні сайти України. Державна служба України з питань праці. URL: <https://dsp.gov.ua/spivpratsia-z-mom-z-pytan-protydii-torhivli-liudmy/>
19. Співпраця з ОБСЄ з питань протидії торгівлі людьми. Державні сайти України. Державна служба України з питань праці. URL: <https://dsp.gov.ua/spivpratsia-z-obsie-z-pytan-protydii-torivli-liudmy/>

20.Костенко І.В. Державний контроль за додержанням законодавства про працю: наукові реалії сьогодення. Аналітично-порівняльне правознавство. № 4 (2021). с. 103-106. URL: <http://journal-app.uzhnu.edu.ua/article/view/254316>

21.Законодавче впорядкування функцій Державної служби України з питань праці сприятиме поступовому зменшенню рівня незадекларованої праці в Україні. Прес-служба Апарату Верховної Ради України. Офіційний веб-портал парламенту України. URL: https://www.rada.gov.ua/news/news_kom/235077.html

Стаття надійшла до редакції 19.02.2024

Стаття рекомендована до друку 20.03.2024

L.V. KULACHOK-TITOVA

PhD (Law), Associate Professor of the Department of State Law Disciplines

E-mail: l.kulachok@karazin.ua

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-8815-501X>

V.N. Karazin Kharkiv National University

Kharkiv, 61022, Svoboda Square, 4

I.A. PAKHOMOVA

PhD (Law), Associate Professor of State and Legal Disciplines

E-mail: pakhomova@karazin.ua

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-7161-3598>

V. N. Karazin Kharkiv National University

Kharkiv, 61022, Svobody square, 4

ACTIVITIES OF THE STATE LABOR SERVICE OF UKRAINE: STRENGTHENING OF LABOR STANDARDS, MONITORING OF COMPLIANCE WITH LABOR LEGISLATION AND INTERNATIONAL COOPERATION

ANNOTATION: An attempt was made to comprehensively analyze the activities of the State Labor Service of Ukraine as the central body of the executive power, its control and supervisory powers, the reform process, which should serve to increase the efficiency of its activities, the perception of the State Labor Service, first of all, not as a punitive, but as a service body, to change working conditions labor inspectors, implementation of international legal standards, in particular, in light of the implementation of the provisions of the Association Agreement with the EU. The mission of State Labor Service of Ukraine, as this body considers it, is to ensure declared (control over the registration of labor relations), safe (during the performance of work in all areas: from metallurgy to hospitals and schools), paid (timely and full payment of wages, compliance minimum size and minimum payment guarantees), as well as healthy (monitoring of medical examinations, the presence of harmful factors during working months) labor relations. This activity is primarily aimed at protecting the rights of employees, but, based on consultations with the parties to the social dialogue, it should also support the other side of labor relations - employers, by providing recommendations, advisory assistance, conducting voluntary audits, etc.

The content of the main international norms, which contain standards regarding the activities of labor inspectors - ILO Conventions No. 81 and No. 129, as well as the Protocol of 1995 to the Convention on Labor Inspection of 1947 (No. 81) is analyzed, the need for their implementation into Ukrainian legislation is emphasized. The task of labor inspection, its status, organization and main powers of labor inspectors in industry, trade and agriculture, defined in these international normative acts, are given. An overview of the content and tasks of a number of international projects with the participation of the State Labor Service of Ukraine, as well as their main results, was carried out.

Some issues of distinguishing between supervision and control, problematic issues of its implementation, and opinions of legal experts regarding ways to solve them are analyzed. The main modern problems in the field of labor relations as a whole are highlighted: still a high share of undeclared labor relations, which entails a number of problems for employees, employers and the state, the relocation of enterprises from the east of the country in connection with armed aggression against our state, the need to ensure healthy and safe conditions at the workplace, etc. The main shortcomings in the activity of State Labor Inspectors of Ukraine are outlined, in particular, heavy workload, low wages, limitations in activity caused by inconsistency of legislation.

KEY WORDS: *The State Labor Service (Derzhpratsi), supervision and control of compliance with labor legislation, International Labor Organization, international labor standards, fight against undeclared work*

REFERENCES

- 1.Polozhennia pro Derzhavnu sluzhbu Ukrainy z pytan pratsi, zatv. Postanovoioi Kabinetu Ministriv Ukrainy vid 11 liutoho 2015 r. № 96 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/96-2015-%D0%BF#Text> (in Ukrainian).
- 2.Pro optymizatsiiu systemy tsentralnykh orhaniv vykonavchoi vlady. Postanova Kabinetu Ministriv vid 10 veresnia 2014 r. № 442. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/442-2014-%D0%BF#Text> (in Ukrainian).
- 3.Kostiuchenko O.Ie. Cherniak Ya.V. Pravove zabezpechennia diialnosti orhaniv nahliadu ta kontroliu za doderzhan-niam zakonodavstva pro pratsiu v Ukraini. Vcheni zapysky TNU imeni V.I. Vernadskoho. Serii: yurydychni nauky. Tom 30 (69). No 5. 2019. s. 111-115. URL: https://www.juris.vernadsykyjournals.in.ua/journals/2019/5_2019/21.pdf (in Ukrainian).

4. Burlachenko D. V. Nahliad i kontrol u systemi zakhystu trudovykh prav i svobod. Kvalifikatsiina naukova pratsia na pravakh rukopysu. Dysertatsiia na zdobuttia naukovoho stupenia doktora filosofii za spetsialnistiu 081 «Pravo». Natsionalnyi universytet «Odeska yurydychna akademiia», Ministerstvo osvity i nauky Ukrainy, Odesa, 2021. URL: <https://dspace.onua.edu.ua/server/api/core/bitstreams/bee25773-e812-43ae-97cf-efc72faaad6e/content> (in Ukrainian).
5. Kodeks zakoniv pro pratsiu Ukrainy. Kodeks vid 10.12.1971 № 322-VIII URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/322-08#n1400> (in Ukrainian).
6. Podorozhnyi Ye. Yu. Problemy zdiisnennia derzhavnogo nahliadu (kontroliu) za doderzhanniam zakonodavstva pro pratsiu v umovakh voiennoho stanu. Aktualni pytannia udoskonalennia zakonodavstva pro pratsiu ta sotsialnyi zakhyst: tezy dop. ta nauk. povidoml. uchasnykiv XIII Mizhnar. nauk.-prakt. konf. (m. Kharkiv, 6 zhovt. 2023 r.) / uklad. O. H. Sereda, O. M. Yaroshenko, O. V. Soloviov, I. V. Zinovatna; za red. O. H. Seredy. Kharkiv, 2023. 597 s. (in Ukrainian).
7. Deiaki pytannia zdiisnennia derzhavnogo nahliadu ta kontroliu za doderzhanniam zakonodavstva pro pratsiu. Postanova Kabinetu Ministriv Ukrainy vid 26 kvitnia 2017 r. № 295. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/823-2019-%D0%BF#Text> (in Ukrainian).
8. Andriiv V.M., Vakhonieva T.M. Derzhavnyi i hromadskyi nahliad i kontrol za doderzhanniam zakonodavstva pro okhoronu pratsi v Ukraini. Universytetski naukovy zapysky, 2016, № 59. s. 28-38 (in Ukrainian).
9. NORMLEX Informatsiina systema z mizhnarodnykh trudovykh norm: ratyfikatsii dlia Ukrainy. URL: https://www.ilo.org/dyn/normlex/en/f?p=1000:11200:0::NO:11200:P11200_COUNTRY_ID:102867 (in Ukrainian).
10. Proekt MOP Zmitsnennia systemy inspektsii pratsi i mekhanizmiv sotsialnoho dialohu. Mizhnarodna orhanizatsiia pratsi. URL: https://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/europe/rogeneva/srobudapest/documents/publication/wcms_522946.pdf
11. Enhancing the Labour Administration Capacity to Improve Working Conditions and Tackle Undeclared Work URL: <https://www.ilo.org/budapest/what-we-do/projects/enhancing-labadmin-ukraine/lang-en/index.htm>
12. Na shliakhu do bezpechnoi, zdorovoi ta zadeklarovanoi pratsi v Ukraini. Mizhnarodna orhanizatsiia pratsi. URL: <https://ilo.org/budapest/what-we-do/projects/declared-work-ukraine/lang-uk/index.htm> (in Ukrainian).
13. Proekt YeS-MOP «Zmitsnennia administratsii pratsi z metoiu pokrashchennia umov pratsi i podolannia nezadeklarovanoi pratsi». Ohliad rezultativ proektu (lypen 2017 – hruden 2019). URL: https://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/---ed_dialogue/---lab_admin/documents/projectdocumentation/wcms_724763.pdf (in Ukrainian).
14. Prohrama hidnoi pratsi 2020-2024 Ukraina URL: https://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/---europe/---ro-geneva/---sro-budapest/documents/genericdocument/wcms_774455.pdf (in Ukrainian).
15. Konventsiiia pro inspektsiiu pratsi 1947 r. (№ 81) Veb-sait Mizhnarodnoi orhanizatsii pratsi (ilo.org) URL: https://www.ilo.org/dyn/normlex/en/f?p=NORMLEXPUB:12100::NO:12100:P12100_ILO_CODE:C081:NO (in Ukrainian).
16. Protokol 1995 roku do Konventsii pro inspektsiiu pratsi 1947 roku. Veb-sait Mizhnarodnoi orhanizatsii pratsi (ilo.org). URL: https://www.ilo.org/dyn/normlex/en/f?p=NORMLEXPUB:12100:0::NO::P12100_ILO_CODE:P081 (in Ukrainian).
17. Konventsiiia 1969 roku pro inspektsiiu pratsi (sil'ske hospodarstvo) (№ 129) Veb-sait Mizhnarodnoi orhanizatsii pratsi (ilo.org). URL: https://www.ilo.org/dyn/normlex/en/f?p=NORMLEXPUB:12100::NO:12100:P12100_ILO_CODE:C129:NO (in Ukrainian).
18. Spivpratsia z Mizhnarodnoiu orhanizatsiieiu z mihratsii (MOM) z pytan protydii torhivli liudmy. Derzhavni saity Ukrainy. Derzhavna sluzhba Ukrainy z pytan pratsi. URL: <https://dsp.gov.ua/spivpratsia-z-mom-z-pytan-protydii-torhivli-liudmy/> (in Ukrainian).
19. Spivpratsia z OBSIe z pytan protydii torhivli liudmy. Derzhavni saity Ukrainy. Derzhavna sluzhba Ukrainy z pytan pratsi. URL: <https://dsp.gov.ua/spivpratsia-z-obsie-z-pytan-protydii-torivli-liudmy/> (in Ukrainian).
20. Kostenko I.V. Derzhavnyi kontrol za doderzhanniam zakonodavstva pro pratsiu: naukovy realii sohodennia. Analitichno-porivnialne pravoznavstvo. № 4 (2021). s. 103-106. URL: <http://journal-app.uzhnu.edu.ua/article/view/254316>
21. Zakonodavche vporiadkuvannia funktsii Derzhavnoi sluzhby Ukrainy z pytan pratsi spryiatyme postupovomu zmenshenniu rivnia nezadeklarovanoi pratsi v Ukraini. Pres-sluzhba Aparatu Verkhovnoi Rady Ukrainy. Ofitsiinyi vebportal parlamentu Ukrainy. URL: https://www.rada.gov.ua/news/news_kom/235077.html (in Ukrainian).

The article was received by the editors 19.02.2024

The article is recommended for printing 20.03.2024